Enformasyon Yoksulluğu: Yeni İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması

The Poverty Information: Reduction of Poverty through the Dissemination of New Communication Technologies

Asst. Prof. Dr. Barış Yıldız (Gümüşhane University, Turkey)

Abstract

Communication Technologies is considered to be an effective method for the elimination of the development gap between countries and disparities and inequalities between individuals. This idea is accepted by all scholars of the information society. Information and communication technologies can be used as a means to poor people, who is exposed to social exclusion, make their voices heard. It is also observed that the people socialized over time, increased the quality and level of sharing and found efficient and entertaining communication possibilities with people who they don't know. Because of that, it has a vital importance of information and communication technologies. Because it allows people take steps from social exclusion to social inclusion. The studies done by Goodman on South Africa, by Jensen on China and by Bhavnani on Thailand, Indonesia and Malaysia shows that new media helps to reduce impact of poverty and breaks the cycle of poverty. It has also been obtained successful results in breaking the cycle of poverty when new media Technologies are provided in India, Brazil and Nepal. The aim of this study is to examine how the poverty information can be reduced and how people living in poverty can be get out of this cycle by providing information and communication technologies. It will first attempt to define new media explaining poverty information. The impact of these tools on cycle of poverty will be shown. As a result, it will be analyzed how information technologies contribute to fight against poverty by country examples.

1 Giriş

Ülkeler birçok bakımından farklılıklara sahiptirler. Bu farklılıklar yoksulluğun nedeni olan faktörlerin de ülkelere ve hatta aynı ülke içerisinde bölgelere göre değişiklik göstermesine neden olabilmektedir. Ayrıca bir ülke için yoksulluğun nedeni olan herhangi bir faktör diğer başka faktör ve nedenlerinde ortaya çıkışına neden olabilir, yoksulluk olgusunun etkisi genişleyebilir ve baş edilmesi çok daha zor bir hal alabilir. Bu açılarından bakıldığında yoksulluk genel olarak ekonomik bünyedeki yetersizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, hızlı nüfus artışı, göçler, doğal afetler ve yetersiz istihdam imkânı gibi durumların sonucu olarak ortaya çıkabilmekte ve hatta bu nedenlerin ortaya çıkmasında kendisi bir neden olabilmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ve özellikle alt gelir grubundaki insanların teknolojik gelişmelere ayak uyduramamasının da yoksulluğu arttırdığı söylenebilir.

Yoksullukla mücadeleyle yönelik politikaların ise kısa sürede sonuçlandırılması mümkün değildir. Ancak planlı, programlı ve uzun soluklu olarak yürütülen politikalar sonucunda yoksulluğa karşı verilen savaş anlamlı olur. Yeni iletişim araçlarına ulaşımın artırılıp enformasyon yoksulluğunun azaltılması yoksullukla savaşta kullanılabilecek uzun soluklu argümanlardan biridir. Öte yandan yoksulların bu teknolojilerden önce gıda ve ilaca ihtiyacı olduğu kabul edilmektedir. Ama iletişim teknolojilerine sahip olmanın her ikisine de sahip olmayı kolaylaştırdığına dair çalışmalar vardır (Guest, 2002: 230). Ayrıca az gelişmiş ülkelerdeki sermaye birikiminin emek ve teknolojik yeniliklerden bağımsız olarak etkinlik sağlamasının zor olacağı da söylenebilir.

Buna göre yeni iletişim teknolojileri hem kurulmaları sırasında yaratıkları katma değer hem de kullanıcılarına sağladıkları enformasyon ile emeğin bir ürünü olarak ekonomik büyüme sürecine doğrudan ya da dolaylı olarak olumlu etki edebilir. Yoksulların ulaşılabilirlik imkânlarının arttırılarak yeni teknolojileri kullanabilmesi onların yardımlara ulaşmasını, teknoloji kullanan işyerlerinde istihdamlarını, kendilerine uygun işleri takip edebilmelerini ve kendilerini daha rahat ifade edip işbirliği içinde olup birbirlerine destek vermelerini de katkı yapacaktır. Bunlara ilaveten iletişim teknolojileri ülkeler arasındaki ekonomik ve kültürel açıkların azalmasına, az gelişmiş ülkelerin seslerini duyurmalarına, yoksulluğun görünür olmasına, yeni teknolojilerin tanınmasına, eğitimden sağlığa birçok alanda bölgesel farklılıkların ortadan kalkmasına ve beşeri sermayenin gelişmesine yardımcı olarak da yoksullukla mücadeleyle katkıda bulunabilmektedir. Kısacası digital devrimin zenginleri daha zenginleştirdiği gerçeğinin yanında yoksullara da yardım edebileceği düşünülmektedir.

2 Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi

Yoksul olarak adlandırılan kesim her ülkenin gelişmişlik ve dolayısıyla gelir düzeyine olarak birbirlerinden farklılıklar gösterir. Örneğin; İngiltere’de en yoksul olarak değerlendirilen %10 ile daha az gelişmiş ya da gelişmekte olan biri diğer ülkenin yoksulların gelirleri birbiri ile aynı değildir. Bunun nedeni yoksulluk sınırı ve yoksulluğun ölçülmesi için kullanılan tekniklerin ülkelerin farklı durumlarının dikkate alınarak farklı biçimlerde hesaplanmasıdır. Ayrıca yoksulluk konusunda çok fazla çalışma yapan Dünya Bankası gibi örgütlerin özellikle

yoksul ülkelerde yoksulluğun değerlendirilmesinde, gelire odaklandığı görülmektedir. Bu da gelirin ön planda olduğu mutlak yoksulluk kavramını ortaya çıkarmıştır (Durgun, 2011: 143-144).

Zengin ve yoksul arasındaki uçurumun, kalkınmakta olan ülkelerde daha fazla açıldığı görülmektedir. Sanayi toplumlarında da durum görüldüğünden daha kötüdür (Wendpanga, 2011). Ancak buna rağmen Amerikalıların bir yıllık kolalı içecek tüketim harcamalarının, nüfusu 100 milyonu aşkın Bangladeş' in GSMH' nin neredeyse iki katına ulaşması; bir Kanadalı'nın bir Etiyopya' lının tükettiğinden 436 kat fazla enerji tüketmesi; Hollanda'nın kendi yüz ölçümünde üretilen ürünün 14 katı ürünü tüketmesi; nüfusu dünyanın %4.48' ini oluşturan ABD' nin, dünya kaynaklarının %30' unu tüketmesi gibi örnekler sanayi toplumlarının durumlarının yine de az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere göre daha iyi olduğunu göstermektedir. Ayrıca Dünya nüfusunun gelir diliminde en üstte yer alan %20' lik kesiminin toplam dünya hasılasının %84' ünü, en altta yer alan %20' lik kesimin ise %1, 4' ünü elde ediyor olması da adaletsizliği çok net bir biçimde ortaya koymaktadır (Şenses, 2009: 20; Ilgar ve Lefilleul, 2011: 74).

Uluslararası alanda Dünya Bankası, IMF ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi kurumlar yoksulluk konusunda en çok çalışma yapan örgütlerdir. Dünya Bankası yoksulluğu gelir yetersizliği, maddi imkânsızlıklar yüzünden kaynaklara ve üretime ulaşamama ve böylece belirlenen bir standart asgari yaşama ulaşamama hali olarak tanımlamaktadır (Worldbank, 1990: 26). Dünya Bankası'nın bu tanımı yoksulluğu daha çok gelir boyutu içine hapsedmiş ve sosyal boyutları ile yoksulluğun sebep ve sonuçları üzerinde durmamıştır (Uzun, 2003:156). Dünya Bankası'nın yoksullukla ilgili 1990 yılında yayınladığı rapor ise gelir, tüketim gibi geleneksel tanımlamaları aşmış; eğitim, sağlık ve toplumsal yaşama dair diğer bazı unsurları da yoksulluk tanımlamaları içine dâhil etmiştir. Zaman içinde savunmasızlık, kırılğan olmak, söz hakkı olmamak, risklerle karşı karşıya olmak ve güçsüzlük gibi diğer birçok etmende yoksulluk tanımlamalarına dâhil edilerek günümüze kadar farklı yoksulluk tanımları yapılmıştır (Coşkun ve Tireli, 2008: 35).

Dünya Bankası ekonomistlerinden Lipton (1997: 1001) ise yoksulluğu kişi başına özel tüketimin belirli bir düzeyin altında kaldığı durum olarak tanımlamaktadır. Benzer bir biçimde Alagh (1992:109) yoksulluk için mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu ve yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamamasıdır tanımı yapmaktadır.

Yoksulluğa bakış açıları ve ortaya çıkmasına neden olan unsurlar yoksulluğun değişik görünümünün tanımlanmasına neden olmuştur. Yoksulluğun değişik türleri olmasına rağmen hepsinin ortak noktası mutlak ve göreceli yoksulluk üzerinden doğmasıdır. Yaşam için gereksinim duyulan beslenme, giyim, barınma, sağlık, temiz içme suyu, bilgiye erişim gibi temel bir mal sepetini satın almadaki yetersizlik mutlak yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir sepeti finanse etmek için gerekli gelir kaynağından yoksun olan bireyler ya da hane halkları da yoksul ve zayıf olarak nitelendirilmektedir (Awad ve Israeli, 1997: 5). TÜİK'e (2016) göre göreceli yoksulluk ise, toplumu oluşturan bireylerin, tespit edilmiş genel bir toplumsal ortalama refah düzeyinin belli bir miktar altında olmasıdır.

Yoksulluğun günümüzün en önemli toplumsal sorunlardan birisi haline gelmesine neden olan faktörlerden bir diğeri ise yoksulların yaşadıkları sosyal dışlanma süreci ile yakından ilgilidir. İleri teknolojilerin getirdiği yüksek yaşam standartlarının etkisi ile toplumda ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal anlamda yaşanan ayrılmalar ve eşitsizlikler, bireyler arasındaki toplumsal bağı zedelemektedir. Bu gibi faktörler bazı temel hak ve özgürlüklerin kullanımı kısıtlama, toplumsal karar alanda etkin olamama ve kamusal hizmetlerden yararlanamama gibi sosyal dışlanma durumlarını ortaya çıkarabilmektedir. Bu süreç, yoksulluğa zemin hazırlayarak bireylerin kendilerini topluma ait olma duygularını zayıflatmakta ve özellikle savunmasız kesimleri daha dar bir çevreye mahkûm ederek problemin çözümünü zorlaştırmaktadır. Ortaya çıkan bilgi eksikliği ise *yoksulların daha korunmasız ve görünmez olmalarına neden olan bu faktörlerin etkisini artırmaktadır (COMCEC, t.y.:1).*

Yoksulluğa neden olan faktörlerin isabetli bir şekilde tespit edilmesi önemlidir. Çünkü yoksulluğu bir tek nedene bağlı olarak açıklamak zordur. Örneğin kişilerin gelirlerinde meydana gelen azalmalar çok farklı nedenlerin birbirleriyle ilişkili tepkimeleri sonucu yoksulluğu ortaya çıkarmış olabilir. İşsiz birinin eğitim sebebiyle mi işsiz olduğu veya zaten yoksul bir aileden geldiği için eğitimi alamadığından dolayı mı işsiz olduğunun tespit edilmesi çok güçtür. Teknolojik gelişmelerden bilgisayar kullanımının eğitimsiz kişiler arasındaki işsizliği arttırdığı ve dolayısıyla gelir azalmasına neden olarak yoksulluk olgusunu ortaya çıkardığı ileri sürülebilir. Böyle bir nedenin yarattığı sorun konuyu daha karmaşık hale getirebilmektedir. Görüldüğü gibi nedenlerin tespit edilmesi ile mücadele araçlarının seçilmesi arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Yoksulluğun türüne göre doğru araçların seçilerek ve kullanımlarının zamanlaması iyi tespit edilerek mücadeleye başlamak gerekmektedir (Sariso ve Koç, 2010:329). Hedefleme mekanizmalarının da doğru tespit edilerek mücadeleye dâhil edilmesi bu araçların etkinliğinin artırılmasına katkı yapacaktır.

Yoksulluğun kaynaklarını genel olarak şu şekilde sayabiliriz; Doğal afetler; Savaş, İç Çatışma ve Terörizm; Adil Olmayan Gelir Dağılımı; Kaynak Dağılımındaki Çarpıklıklar, Kaynakların kötü idare edilmesi ve planlamaya ilişkin problemler; Ekonomik Krizler; Küreselleşme; Küresel Sermaye Hareketliliğindeki Değişmeler; Sağlık Koşulları; Eğitim İmkanlarından Mahrum Kalmak ve Düşük eğitim düzeyi; Ekonomik Gelişmeler; Kültürel İhtiyaçların Karşılanamaması; Vasıfsız İşgücü, işsizlik, emeğin yeterli düzeyde nitelikli olmaması; Yetersiz işte

çalışma; Düşük ücretli işler; Çalışamayacak durumda olan özürli sayısının fazla olması; Toprağın eşitsiz paylaşımı, yanlış tarımsal politikalar, israf ve Miras yoluyla elde edilen gelirler; Enflasyon; Adaletsiz vergi sistemi; Yüksek faiz ve rant ekonomisi; Sosyal Dışlanma; Teknolojik gelişmelere ayak uyduramama ve iletişim araçlarına ulaşamama.

Yoksulluk görüldüğü gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Buda yoksullukla mücadele araçlarının çeşitlenmesine neden olmuştur. Yoksullukla mücadelede kullanılan araçlar en genel biçimiyle doğrudan mücadele araçları ve dolaylı mücadele araçları olarak ikiye ayırabiliriz. Doğrudan mücadele araçları kamusal mali tedbirler, mikrokredi ve sivil toplum kuruluşlarının çabaları şeklinde sınıflandırılabilir. Dolaylı mücadele araçları ise yoksulluk yanlısı büyüme politikalarıdır. Yoksulluğun azaltılması için uygulanacak kamusal mali tedbirler kamusal sosyal harcamalar ve kamusal gelirler kapsamında değerlendirilmektedir. Kamusal sosyal harcamalar kamusal sosyal yardım ve hizmetler, sosyal sigortalar, vatandaşlık geliri uygulamaları, sosyal konut politikaları, proje destekleri, aktif istihdam politikaları ve elektrik-su-gaz'la ilgili kamu kolaylıklarından oluşmaktadır. Kamusal gelirler ile yoksullukla Mücadelede etmek ise bazı özel vergisel düzenlemeler sayesinde olmaktadır (Yıldız, 2013).

Dolaylı müdahale aracı olan büyüme ve özelliklede yoksulluk yanlısı büyüme, büyümenin nimetlerinden herkesin faydalanmasını sağlayıp, yoksulluğu azaltan reformlar belirleyip uygulamaktır. Ancak bu tarz bir büyümenin daha yüksek okuma yazma ve hesap yapma düzeyi ve temel eğitim, genel sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, toprak reformlarının tamamlanması gibi yeterince destekleyici bir toplumsal arka plan aracılığı ile gerçekleşmesi halinde faydalı olabileceği ifade edilmektedir (Kirmanoğlu, 2005:27).

3 Enformasyon Yoksulluğu

Enformasyon (information), başkaları tarafından belirli bir amaç için düzenlenen, sadece düzenleyen için anlam taşıyan, çalışanlara ve yöneticilere değişik ağ bağlantıları, internet vb. şekillerde ulaşan ve bu kişilere olayları yorumlamak için bakış açısı kazandıran şekillendirilmiş veri (data) olarak tanımlanabilir. Bilgiye (knowledge) ulaşmak için gerekli olan bir unsur olan enformasyon, bu özelliği ile veri ile birlikte bilginin oluşmasında ve kaybolmamasında esas etkindir. Veri-enformasyon-bilgi sürecinde enformasyon olmadan bilgi elde etmek zordur (Güçlü ve Sotirofski, 306: 354). Enformasyon yoksulluktan kurtulmak için gerekli olan bilginin girdisi durumundadır.

Enformasyonun teknolojik yapılarca ve iletişim araçları ile iletildiği günümüzde, herkese eşitçe ulaşım ulaşmadığı ve sonuçta insanların bu olguyu kendi yaşamlarını daha iyi hale getirebilmek için kullanıp kullanmadığı sorunları enformasyon zengini ve enformasyon yoksulu kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Burada enformasyonun ortaya çıkışı ve insanlara dağılımı konusunda ciddi gelişmeler olduğu kabul edilmektedir. Ancak yeni iletişim araçlarının herkes tarafından eşit bir biçimde kullanılmasında ve sonuçta enformasyonun yayılmasında ortaya büyük farklılıkların çıkmasına vurgu yapılmaktadır. Enformasyon zenginleri hem internet ve cep telefonu gibi iletişim teknolojileri vasıtasıyla, hem de yazılı ve görsel medya araçları vasıtasıyla enformasyona kaliteli ve ucuz erişim sağlayanlardır. Bunlar daha çok gelişmiş kapitalist ülkelerde ve gelir dağılımını ciddi bozukluk gösterdiği az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki üst gelir grubundaki kişileridir. Enformasyon yoksulları ise bu erişimi enformasyon zenginleri kadar kaliteli ve ucuz sağlayamamakta ve üstelik erişimlerinin önünde siyasi, ekonomik ve kültürel baskı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum karşısında bireyler enformasyona ulaşmak için gerekli yetenek, beceri ve maddi imkânlarla da sahip olamamakta ve dolayısıyla yoksullar daha da kırılgan olmaktadır. Enformasyon yoksulluğu ise daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ve gelişmiş ülkelerde en alt gelir grubunda yer alan daha az sayıdaki insanlar üzerinde negatif etkiler olarak kendini göstermektedir (Başaran ve Taşdemir, 2011).

4 Yoksulluğun Azaltılması İçin Yeni İletişim Teknolojileri Kullanımının Etkileri

Bilgi ve iletişim teknolojileri, 20. yy'ın son çeyreğinden itibaren ciddi gelişme göstererek, iletişim alanının yanı sıra diğer birçok alandaki gelişmelere de önemli destek olmuş ve bilginin işlenmesi, toplanması, depolanması, iletilmesini sağlayan altyapıların kurulmasına da yardım etmiştir (TÜBİTAK, 2004:18). Yeni İletişim Teknolojileri ise, hem kullanıcılar arasındaki, hem de kullanıcılar ile enformasyon arasındaki karşılıklı iletişimi, içlerinde bulunan mikro-işlemcilerle sağlayan veya geliştiren; mikro elektronik ve veri iletiminin yanında, cep telefonları, kablolu televizyonlar, bilgisayarlar, faks ve on-line veri tabanları gibi teknolojileri içeren iletişim araçlarıdır. İletişim teknolojilerinin öneminin artmasında belki de en önemli katkı internet teknolojisinin gelişmesidir. Bugün ticaret, pazarlama, bilgi ve tanıtım gibi katma değeri yüksek alanların geliştirilmesine çaba sarf edildiğinde internete dayalı teknolojiler öncelikli hedef olmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri zaman bakımından yeni değildir. Yeni iletişim teknolojileri, bugüne kadarki iletişim ortamına katkıda bulunan bilim alanlarının karşısına konuldukları için yenidirler (Başaran, 2002; Yeşilorman ve Koç, 2014: 118). Ayrıca bir toplum tarafından yeni ulaşılabilir oldukları anda da o toplum veya grup içinde yeni iletişim teknolojisi olarak adlandırılmaktadırlar.

Bireyler sadece gelir düzeyi ile ilgili değil, kullanım sağlayan altyapının yetersiz olması; bu ürünlere sahip olamama ve bu teknolojileri kullanabilmek için gerekli bilgi ve beceriye sahip olmama gibi diğer birçok etmenden

ötürü de bu teknolojilerinden ya minimum düzeyde yararlanmakta ya da hiç yararlanamamaktadırlar (Kalaycı, 2013:156). Bu durum, rekabet edebilmek açısından dezavantajlı olan ülkeleri olumsuz etkilemektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri bireyleri iki şekilde etkileyerek eşitsizlikleri arttırabilir. i) iyi eğitilmiş kişilerin yeni teknolojileri daha iyi kullanabilmesi bu kesimlerin yüksek düzeyde ücret almasını sağlayarak eğitimsiz işgücüne olan talebin düşmesine ve dolayısıyla ücretlerinin düşmesine neden olur. ii) bu teknolojiler değişik alanlarda işgücünün makine ile ikamesine neden olarak işsizliği arttırabilir ve ücretlerin aşağı doğru seyretmesine neden olabilir. Yapılan birçok çalışmanın sonucuna göre bu teknolojilerin ücret eşitsizliklerinin artmasına neden olabilecek faktörlerden biri olduğu tespit edilmiştir (Öztürk, 2005: 113).

Bu teknolojilerde yaşanan hızlı gelişme, bilgilerin toplumun tüm kesimleri arasında paylaşılmasına imkân tanımakta ve bilginin yayılma hızı ve kapasitesini etkilemektedir. Uluslararası ve ulusal rekabette üstünlük yeni iletişim teknolojilerini yoğun olarak kullananlardadır. Dünya iletişimini herkes için daha erişilebilir ve ucuz hale getiren yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı bilgi ekonomisinin ise gelişmişlik farklarını kapatarak dünya ülkelerini eşitlediği ve bilgi-işlem operatörü, sistem analisti, veri giriş uzmanı gibi birçok yeni iş ve mesleği ortaya çıkararak istihdama katkı sağladığı görülmektedir (Kevük, 2006, 340-343). Yeni iletişim teknolojileri iktisadi yapıda özellikle yeni istihdam biçimleri ve yeni işler gibi iki konu ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca geleneksel iletişim araçlarında yeterince görünür ve öngörülebilir geliri olamayan grupların eğitim, örgütlenme ve kamuoyunda yer alma gibi konularda yeni iletişim araçlarından yararlandığı ifade edilmektedir (Başaran, 2002; UNCTAD, 2010: 8; Özdemir, 2014:160-161).

Yoksulluk birçok unsurun yanında iletişim imkânları gibi belirli bir yaşam standardından da mahrum olmaktadır. Bilgi ve iletişim yoksulluğu, yoksulluğun nedenlerinden ancak bir boyutu oluşturabilir ancak diğer tüm boyutları da etkileyebilir (Barja ve Gigler, 2007: 15). Dolayısıyla yoksul bireyleri yeni iletişim araçlarına kavuşturmak yoksullukla mücadelede bir araç olarak kullanılabilir. Bilgi ve yeni iletişim teknolojileri sektörünün gelişimi, bu sektörün GSYH'ya yapacağı doğrudan katkının yanı sıra, diğer sektörlerin gelişimi için de kritiktir.

Bilgi ve yeni iletişim teknolojileri sonucu ortaya çıkan ürünler ve hizmetler diğer sektörleri de etkileyerek; tüm ekonomik sistem için yeni sistemlerin, ürünlerin, hizmetlerin, tedarik zincirinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Ayrıca tüm üretim ve satış sürecinde maliyet avantajı sağlayabilen bu teknolojiler, verimliliğin artmasına ve yeni pazarlara girişe de katkıda bulunabilirler (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 220).

İnternete ve mobil telefon hatları daha geniş bir yayılma gösterirse bilgi ve iletişim teknolojilerinde farklı türde birleşmelerle yeni fırsatlar açabilir. Kablosuz bağlantı gibi yeni radyo formatları aracılığı ile etkileşimli iletişim kırsalda yeniliklere yol açar ve farklı teknolojilerin kombinasyonu interneti daha erişilebilir ve uygun fiyatlı yapar. Benzer şekilde bazı toplum bilgi merkezleri tarafından çift simli cep telefonları ile bilgi aramaları için SMS tabanlı hizmetler verilmektedir. Geleneksel teknolojilerin bile sağlayacağı roller olabilir. Örneğin Sahra-altı ülkeler radyo sahiplik ve kullanılabilirlik açısından yoksulların en yüksek erişime sahip olduğu araçtır. Burada radyo bilgiye ulaşımında bir yöntem olarak hala bazı avantajlara sahiptir. Nispeten ucuz olan radyo sinyal ile uzak coğrafi bölgelere ulaşabilir, eğitim düzeyi ya da okuryazarlık düzeyi ne olursa olsun radyo erişimi olan herkes bilgiye nüfus edebilir. Bölgeye özgü bilgi vermek için kullanılabilir, yerel dillerde yayın yapılarak daha çok kişi tarafından kullanılması sağlanabilir. Radyonun ana dezavantajı tek yönlü iletişim sağlaması olsa da radyo merkezli girişimler kırsal yoksullukla mücadelede kullanılmaya devam edebilir (UNCTAD, 2010: 7).

Yeni iletişim araçlarının tarımda kullanımı kırsaldaki yoksulluğun büyük bir kısmını oluşturan küçük çiftçilere bazı avantajlar kazandırmaktadır. Bu avantajlar özetle şunlardır; i) Gelen lojistik: Belirli ürünler için tohum kaynağı ve satın alınması ile ilgili bilgiler. ii) Operasyonlar: Tohumlama, ekim, hazırlanması, büyüme ve hasat ile ilgili bilgiler. iii) Pazarlama-satış: Çıktı için müşteri belirlemeye yarayan yardımcı bilgiler. Müşteriyi belirlemek ne zaman ve hangi pazarda satın almak ve satmayı bilmek çiftçi için önemlidir. iv) Giden lojistik: Ambalajlama, depolama ve taşımaya ilişkin bilgiler. v) Satış sonrası servis: Müşterilerden geri bildirimle ilgilidir. vi) Destek faaliyetleri: Tarımsal yaygınlaştırma hizmetleri, kredi ve sigorta erişimi konusunda bilgiler (UNCTAD, 2010: 67). Guest (2002)'e göre örneğin Bangladeş sahillerindeki birçok balıkçı köyünde, sadece bir tek gönüllü, internete bağlanarak Amerikan Deniz Kuvvetlerinin web sayfasına girerek hava durumuna öğrenip hoparlörler vasıtasıyla bütün köylülere duyuru yaptığı vakit, küçük tahta kayıklı balıkçılar için yaklaşmakta olan bir fırtınanın önceden bilinmesi sağlanabilir ve bu haber hayatta kalmak için önemli olacaktır. Ayrıca internet vasıtasıyla yakaladıkları balıkların fiyatlarını öğrenerek komisyoncu ile kendi lehlerine daha iyi bir pazarlık yapma şansı yaratabilirler hatta internetten bakacakları uydu görüntüleri sayesinde, denizdeki balık kümelerinin dolaştıkları yerleri görüp gelirlerinin artırma şansı yakalayabilirler.

Günümüzde gelişmiş ülkeler eğitim, sağlık, kamu hizmetleri ve ticaret gibi her alanda bu teknolojileri kullanmaktadır. Yoksulluğun en önemli mücadele araçlarından biri olan eğitimde bu teknolojilerin kullanılması ile sanal eğitim başlatılarak öğrencinin sadece bilgiyi alması değil, aynı zamanda bilgiyi kendisinin arayıp bulması, bunu günlük hayatta kullanılabilecek seviyeye getirmesi ve ondan yararlanması sağlanmıştır (Karasar, 2004: 117 ve 120). Eğitim yanında sağlık hizmetlerinde de mobil telefon gibi teknolojilerin kullanılması, ortaya çıkabilecek faydalardan toplumun her kesiminin faydalanmasını sağlayacaktır. Ayrıca kamusal sosyal harcamalar içerisinde

yer alan aktif istihdam politikaları kapsamında verilen mesleki eğitim faaliyetlerinde de yeni iletişim teknolojilerinin önemi doğrultusunda eğitimler verilmektedir.

2010-2011’de yayınlanan “Küresel Bilgi Teknolojisi Raporu” bu teknolojilerin yoksullukla mücadeledeki önemine vurgu yapmış, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yoksullarla etkileşimine dikkat çekerek özellikle bu kesimlerde kullanımının yoksullar için gelir akımı yaratabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca çok daha fazla çeşidi olan güvenli iş alanlarının yaratılabileceği ifade edilmiştir. Bu etkilerin oluşabilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarına önem verilmesi sonucunda ise düşük gelir grupları bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma konusunda ilerleme kaydedebilecektir (İSTKA, 2012: 8).

UNCTAD (2010: 10-11) tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerinin işletmeler ve yoksullar arasındaki ilişkilerde kavramsallaştırılması şu şekilde ifade edilmiştir;

İlk ayırım yoksulluk içeren bir ülkedeki bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının ekonomik ve ekonomik olmayan tipleri arasında yapılabilir. Ekonomik olmayan kullanım sağlık, eğitim ve diğer sosyal boyutlarıyla ilgili olabilir. Ekonomik açıdan tüketiciler, çalışanlar, tedarikçiler ve girişimciler gibi yoksulları içerebilir ve bazı tür finansal işlemleri yapmak için bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılabilir.

İkinci ayırım bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoksullar tarafından dolaylı ve doğrudan kullanımı arasında yapılabilir. Dolaylı kullanım geniş ve büyük ölçeklidir. Ancak dolaylı kullanımın yoksulluğa etkisi belirsiz biçimlerde olur. Örneğin dolaylı ekonomik olmayan kullanımda bilgi ve iletişim teknolojileri bir organizasyonu etkileyecek biçimde kamu sektörü veya uluslararası alanda iç kullanımı içerebilir. Fakat yoksul tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerinin direkt kullanımına yol açmaz. Örneğin sağlık bakanlığı bünyesinde politika oluşturmaya yardımcı olmak için bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılmaz. Dolaylı ekonomik kullanımı, yoksul topluluklara satılan malların üretim maliyetini düşürmek için bir teşebbüs tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımına başvurulabilir. Alt gelirli pazarlara tedarik (arz) ve dağıtım geliştirmek için büyük firmaların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı buna bir örnek olabilir. Bu durumda yoksullar daha iyi bir şekilde arzdan ve düşük fiyatlardan dolaylı olarak yararlanabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin üreticileri ya da kullanıcıları olarak yoksulların katılımı, bireyde geçim üzerinde potansiyel olarak derin bir etkiye sahiptir. Doğrudan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımını üç ana kategoride belirtmek mümkündür. Bunlar;

- i) İşletmelerde doğrudan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı: Çalışan yoksul insanlar veya kendisine yetecek kadar geçimi bulunanlar veya bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü dışındaki büyüme odaklı işletmeler tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımını içerir. Örneğin, müşterileri ile irtibatla mikro girişimciler tarafından cep telefonu kullanabilir. Çiftçiler hava tahminlerini almak için yerel radyoyu kullanabilir.
- ii) Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörüne doğrudan katılım: İşçi ya da girişimci gibi yoksulları içeren bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili mal ve hizmet üretimi yeni gelir getirici geçimler oluşturabilir. Örneğin, büyük bilgi ve iletişim teknolojileri üreticisi firma ya da Telekom şirketlerinde yoksul insanların istihdamda dâhil olarak üretime katılması yeni gelir getirici durumlardır. Yol kenarlarında telefon görüşmeleri satan insanlar, büfelerde dijital fotoğraf sağlayan PC, e-bilet ve e-devlet hizmetleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı serbest mesleklerin oluşturulması yeni gelir getirici durumlar yaratabilir.
- iii) Doğrudan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının diğer türleri: Bunlar yoksul bir topluluktan bir kullanıcıyı kapsayan tipik bir bilgi ve iletişim teknolojisi ile etkin bilgi akışı, işlem ya da ekonomik olmayan bir şey olabilir. Örneğin yoksul bir tüberküloz hastasına ilacı için SMS ile hatırlatma yapılabilir. Diğer ekonomik kullanımları ise; kentsel göçmenlerin kırsal akrabalarına mobil para havalesi yapılabilir.

5 Yoksullukla Mücadelede Yeni İletişim Teknolojileri Kullanımı Ülke Kanıtları

Bilgi teknolojilerine ulaşacak imkânı bulamayan yoksul veya eğitimsiz kesimlere bu teknolojilerin ulaştırılması ve İnternet uygulamalarının yaygınlaştırılması için kayda değer çabalar harcanmaktadır. Hindistan, Brezilya ve Laos gibi sosyo-ekonomik şartların geniş kitleleri bu teknolojilerden uzak tuttuğu ülkelerde geliştirilen çeşitli projeler, bu konudaki kararlılığın göstergesi sayılır. Örneğin Brezilya'daki bir proje kapsamında; akademisyenler tek işlevi internete bağlanmak olan “Computador Popular” adında bir masa üstü bilgisayar geliştirdiler. Bu bilgisayarda, internette sörf için gerekli olmayan CD ve disket (floppy) sürücüsü bulunmamaktadır. Sadece internet için gerekli donanıma sahip olan “Computador Popular”, 250 dolar gibi birçok kimsenin alabileceği bir fiyattan satıldı. Vatandaşların %95’inin internete bağlanmasını hedef olarak belirleyen Brezilya Hükümeti, bu makineleri dahi alamayacak durumdaki kişiler için ise ayda 15 dolar geri ödemeli bir kredi programı uyguladı. Diğer taraftan üreticilerin önerilerini izlemeye alınarak, üretim öncelikleri belirlenmeye başlanmıştır. Hükümetin, yoksul kesime internet erişim imkânı sunma projesi bu projenin bir başka ayağını oluşturmuştur (Active Academy Araştırma Merkezi, 2004:1).

Hindistan, yoksullara internet erişimi sağlanması konusunda çalışmaların yapıldığı bir diğer ülkedir. Simputer, 1999 yılında planlanıp 2004 yılında faaliyete başlayan, bilgi teknolojileri açısından, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasındaki farkı kapatabilmek amacı ile fakir ve eğitimde geri kalmış sıradan insanları hedefleyen düşük maliyetli, ucuz ve dayanıklı bir cep bilgisayarı geliştirme projesidir. Proje ile mikro bankacılık, büyük veri toplama, tarımsal bilgi gibi farklı sektörlerde işlemlerin uygun bir fiyata yapılacağı ümit edilmişti. Bu cep bilgisayarında dokunmatik ekran, modem, ses sistemi, sabit disk yerine flaş bellek ve lisans ücretinden tasarruf etmek için Linux (açık-kaynak) işletim sistemini kullanılmıştır. Bu bilgisayar, elektriğin bile olmadığı bölgelerde yanındaki kolun çevrilmesiyle şarj olmakta ve kablo altyapısı yokluğundan kablosuz internet erişimini kullanmaktadır. AMD, eBay, Google, Marvell, News Corporation, Nortel Networks ve Red Hat gibi sponsor firmaların her birinin en az 2 milyon dolar verdiği para ile ilerleyen proje daha üretime geçmeden birçok ön sipariş almayı başarmıştı. Simputer daha çok tapu ve kadastro işlemlerinin dijital ortama aktarılması gibi alanlarda kamu kurumlarında kullanılmıştır. Ancak 100 dolarlık bilgisayar olarak tanıtılan cihaz 150 dolara ulaşarak fiyat konusunda rekabetçi bir yapıya ulaşamamıştır. Bazı insanlar için çok pahalı olabileceğinden, smart kart sistemi ile birçok kişi tarafından ortak kullanıma imkân tanınmasına rağmen dizüstü bilgisayar fiyatlarının düşüşüyle iyice zorda kalınarak bir süre sonra bilgisayarın pazarlaması durmuştur (Mandal, 2015: 158; Radikal, 2006; Simputer, 2004).

Laos'taki Jhai Foundation'ın geliştirdiği "Remote IT Village" projesindeki öncelikli hedef, kırsal kesimdeki ailelerin çocuklarına bilgisayar ve eğitimi vererek, çiftçiler ve kırsal kesimdeki küçük işletmelerin İnternet imkânlarından yararlanmalarını sağlamak. Bu proje sayesinde, çiftçilerin organik tarım yoluyla ürün fazlası sağlayabilecekleri, bunun yanı sıra piyasa fiyatlarını da takip ederek, ürünlerinin daha etkin şekilde pazarlayabilecekleri belirtiliyor. Kablosuz İnternet bağlantısının kullanıldığı projede, kablosuz ağ, köylülerin malı olup, kullanıcılara sağlanan destekler için çok düşük ücretler alınmıyor (Active Academy Araştırma Merkezi, 2004:2).

Pakistan, Tayland ve Çin gibi ülkelerde yapılan bazı araştırmalarda mobil telefonların taksici, sokak satıcısı ve küçük esnaf gibi belli bir işyeri olmadan çalışanlar tarafından müşterilere ulaşmada kullanıldığı tespit edilmiştir. Hindistan'da özellikle günlük olarak yakalanan balık miktarının bilinmemesi, hava durumu tahminlerinin öğrenilememesi gibi eksik bilgi nedeniyle balıkçılık sektöründe fiyatlara yansıyan sorunların çözümünde de bilgi akışı sağlayan mobil telefonların kullanıldığı görülmektedir. Aynı şekilde Tanzanya'da da balıkçılar mobil telefonlar aracılığı ile balık piyasası hakkında bilgi edinerek pazarlık güçlerinin arttırabilmişlerdir. Malezya, Tayland ve Endonezya gibi ülkeler de ise, doğal afetlerden etkilenen yoksul kesimlere afet sonrası süreçte ulaşmada mobil telefonların önemli roller üstlendiği görülmüştür (Ergül ve diğerleri, 2010:141).

Yoksul birisine cep telefonu satmak, uzak bir köye ankesörlü telefon kurmaktan çok daha ucuz ve süratli bir iştir. Cep telefonları şirketleri peşin tahsilat yapabildiklerinden ötürü batık paraların peşinde koşmak için zaman ve para harcamak zorunda da değildir. Bangladeş'te kırsalda yaşayan kadınlar fiyatı belki bir evin yıllık geliri kadar olan cep telefonu almak için yerel bir kredi bankası olan Grameen Bankası'ndan kredi kullanabilmektedirler. Grameen Bank'a göre Bangladeş'te 2008 yılı sonuna kadar köylerde telefonu olan 300.000'den fazla kadın vardı. Kredi kullanan bu kadınların %50'si aldıkları kredileri geri ödeyebilmiştir. Çünkü köyde telefonu olan kadınlar diğer köylülere telefonu kullanarak kişi başı gelirlerini ek gelir yaratarak neredeyse iki katına çıkarmıştır. Burada uygulanan projenin bazı aşamalarında bu kadınlar kendi hanelerinin %24'üne denk gelen yılda yaklaşık ortalama 300 dolar ek gelir elde etmişlerdir. Ayrıca bazen bir telefon görüşmesi uzun ve pahalı bir seyahatinde yerini alabilmektedir. Bir araştırmaya göre telefon sayesinde aylık gelirlerde genel olarak %3 ile %10 arasından bir tasarruf sağlandığı tespit edilmiştir. Benzer gelişmeler Gana ve Uganda dâhil olmak üzere diğer bazı ülkelerde de görülmüştür (UNCTAD, 2010: 56; Guest, 2002: 231).

Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojileri donanımına sahiplik ve erişim açısından kırsal ve kentsel kesimler arasında büyük bir açık bulunmaktadır. Kentlerde yaşayanların neredeyse yarısı internet erişimine sahipken, bu oran, kırsal kesimde ancak dörtte bire yaklaşmaktadır. Türkiye genelinde 2015 yılı Nisan ayında internet erişimine ve genişbantta sahip hanelerin oranı sırasıyla %69,5 ve %67,8 olmuştur. Buna göre hanelerin %37,4'u ADSL, kablolu internet, fiber gibi sabit, %58,7'si ise mobil genişbant bağlantı ile internete erişim sağlamıştır. 2015 yılı Nisan ayında hanelerin %96,8'inde cep telefonu veya akıllı telefon bulunurken, %29,6'sında ise sabit telefon bulunmaktadır (TÜİK, 2015). "Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Endeksi"nin 2013 yılı verilerine göre Türkiye, 166 ülkeli listede 68. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin bilgi ve iletişim teknolojileri pazarı, katma değer üretimine ve yüksek teknoloji geliştirilmesine değil tüketime dönük olarak faaliyet göstermektedir (Saran, 2015).

Türkiye'de bu alanda gereken gelişim yakalayabilmek ve ilgili endekste yukarılara çıkabilmek için 2010 yılında başlatılan Fatih Projesi kapsamında öğrencilere tablet; okullara ise bilgisayar, projeksiyon ve akıllı tahta dağıtımları yapılmaktadır. Proje kapsamında etkileşimli tahtalar toplam 114.921 adet sınıfa yerleştirilmiş; 20.269 okula çok fonksiyonlu yazıcı dağıtımı yapılmış; toplam 81 ildeki meslek liseleri hariç 3.516 lisede genişbant hızlı internet altyapısı kurulumları tamamlanmıştır. 2016 yılının Ocak ayında 10.600.000 tablet bilgisayarın dağıtımı planlanmıştır. Yapılan çalışmalarla 4.000 okula uydu ve 35.684 okula ADSL bağlantısı ile internet erişim imkânı sağlanmaktadır. Öğrenciler için Eğitim Bilişim Ağı uygulaması geliştirilmiştir. Bu uygulama ile öğrencilerin güvenli bağlantılara ulaşmasını ve derslerine daha etkili katılmasını sağlamak için 150.000'e civarında eğitsel

dijital içerik geliştirilmiştir. Bu portalı kullanan 2.000.000 civarından kayıtlı kullanıcı bulunmaktadır. Çalışmalar kapsamında 100'e yakın yazılımın geliştirilmesi tamamlanmıştır (Türkkan ve Çiftçi, 2015: 63). Türkiye'de, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, kadınlar ve çocuklar için internet kullanımının yaygınlaştırılması için tespit edilen bir gelirin altındaki yoksul ailelere belli miktarda bedava internet verilmesi projesi gündeme alınmıştır. Aktif istihdam politikaları çerçevesinde de bilgi ve iletişim teknolojilerine dönük mesleki eğitimler verilmekte ve programlar uygulanmaktadır.

6 Sonuç

Yoksulluğun günümüzde sadece asgari bir tüketimden ve harcamadan mahrumiyet olmadığı, içinde sağlık, eğitim, sosyal sermaye, ulaşım ve iletişim imkânları gibi yaşam için önemli olabilecek unsurlardan da mahrum kalmak olduğu kabul edilmektedir. Yoksulluk problemi kısa vadeli olan kısmi yardımlarla çözülmeye çalışılarak ertelenmektedir. Oysaki sorun görüldüğünden daha derin ve süreklilik arz etmektedir. Buda problemin daha başka çözümler üretilerek halledilmesini gerekli kılmaktadır. Günümüzde eğitim, iş arama ve bulma, üretim, tüketim gibi ekonomik ve sosyal içerikli pek çok işlemin artık elektronik ağlar üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Ancak, yoksulluk içinde yaşayanların karşılaştıkları sorunlar bu tür gelişmelerin yoksullar tarafından kullanımını kısıtlamakta ve sosyal dışlanma olgusunu daha ağır yaşamalarına neden olmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlarla: ekonomik büyüme sürekli hale getirilebilir; verimlilik artışı yaratılabilir; yeni enerji kaynaklarının kullanımı artırılarak çevresel koşullardan en fazla etkilenen yoksulların lehine olacak şekilde karbon emisyonları azaltılabilir; ihracat sektöründeki rekabet gücü artırılabilir ve böylece yoksulların yaşam standartları yükseltilip sosyal içerilmelerine katkı yapılarak katılımcı olmaları sağlanıp, mücadele örülebilir (Karagöz, 2007: 216). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sosyal dışlanmaya maruz kalan yoksulların, seslerini duyurmalarını ve görülebilir olmalarını sağlayarak da sosyal içermeye katkı yaptıkları saptanmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kalkınma politikalarına girmesini sağlamak ve bölgesel ve alt bölgesel düzeylerde bunların transferini ve kullanımını sağlamak için bu konularda insan kaynağını geliştirmek gereklidir. Bu sebeple yoksullara uygulamalı eğitim desteği sağlanması ve böylece becerilerin geliştirilmesi konularına yeni iletişim teknolojilerinin katkı yapabileceği ifade edilmektedir. Zamanında ulaşılan her bilginin çok yaralı olacağı gerçeğinden hareketle bilgi ve iletişim teknolojileri, az gelişmiş ülkelerin sağlık alanındaki yenilikleri ve gelişmeleri takip etme şansını artırıp salgın hastalık gibi bir felaketin yayılmasını engelleme ve felaket risklerinin azaltılması konularına da katkıda bulunabilir (Aykan, 2009: 66). Toplumsal eşitsizlik temelinde kadınların, çocukların ve yaşlıların daha güçlü kılınmasına dair çabalara yönelik sosyal kampanyaların bu kesimlere ulaştırılmasında ve yoksullara dönük mücadele yollarının tanıtılmasında iletişim teknolojilerinin yaşamsal yeri olduğu belirtilmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin insani gelişmeyi üç farklı biçimde etkileyebileceğini ve böylece insanlığa yaraşır bir toplum inşa edilmesi için adımlar atılabileceğini söyleyebiliriz. Bunlar (Najam, 2012); i) insanların yetkinliklerini, yaratıcılıklarını ve bilgi düzeylerini arttırmak, ii) ekonomik büyüme sağlayan üretkenliği arttırmak ve iii) az miktarda yatırımla geniş iş imkânları yaratmaktır.

Günümüz bilgi toplumunda ülkelerin yeni iletişim teknolojilerine ulaşamadıkları için geri kalmadığı; ülkelerin geri kaldıkları için bu teknolojiye ulaşamadıklarına dair görüşlerde vardır. Bu düşüncüyü destekleyen görüşe göre yeni iletişim teknolojileri az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde yaşamını sürdüren yoksulların bile lazım olan bir bilgiye artık çok düşük maliyetle ve oldukça rahat ulaşmasına yardımcı olabilir. Bu bilgilere geçen yüzyılda gelişmiş ülkelerdeki en zengin insanların bile ulaşması mümkün değildi (Stiglitz, 2002:26). Ancak internet ve benzeri teknolojilerin dezavantajlı kesimlerin günlük yaşamında var olan eşitsizliklerin giderilmesine, daha iyi bir yaşam sürmelerine olan katkısına ve alt gelir grubundaki insanların bunlara nasıl ulaşabileceğine dair konuların çalışılmaya devam etmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Active Academy Araştırma Merkezi, 2004. "Bilişim Yoksulluğuna Çare Aranıyor", *ActiveLine Dergisi*, Şubat, p.1-3.
- Alagh, K. Y., 1992. "Growth Performance Of The Indian Economy 1950–89 Problem of Employment and Poverty", *Developing Economies*, 30(2), p. 97–116.
- Aykan, K., 2009. "Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UNESCAP)", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*, 34, p.58-62.
- Awad, Y. ve Israeli, N., 1997, "Poverty and Income Inequality: An International Comparison, 1980s and 1990s", *Luxembourg Income Study Working Paper Series*, Working Paper No. 166, p.2-38.
- Barja, G., Gigler, B. S., 2007. "The Concept of Information Poverty and How to Measure It in The Latin American Context" *Digital Poverty*, 11.
- Başaran, F., 2002. "İnternet: Yönelimler, Olasılıklar", <https://bianet.org/bianet/print/12678-internet-yonelimler-olasiliklar> (Erişim Tarihi: 16.04.2016).

- Başaran, F., Taşdemir, B. 2011. Enformasyon Toplumu Teorilerinin Eleřtirisi, http://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/440/mod_resource/content/2/Enformasyon%20Toplumu%20Teorilerinin%20Ele%C5%9Ftiri%20PDF%20belgesi.pdf.
- COMCEC (t.y.), “**Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye**”, OIC/COMCEC/23-07/CR(1), [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR \(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR%20(1)TR.pdf) (24.11.2015).
- Coşkun, S. ve Tireli, M., 2008 **Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Durgun, Ö., 2011. “Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1), p.143-154
- Ergül, H., ve diğeri, 2010. “Eski Yoksulluk, Yeni Medya: Yoksullukla Baş Etmede Yeni Medya Nasıl Kullanılıyor (Mu)?”, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler Bildiriler Kitabı, Sydgm Yayınları, İstanbul, p.133-144.
- Guest, R., 2002. “Teknoloji ve Yoksulluk”, *Liberal Düşünce*, Kış-Bahar, p.219-247.
- Güçlü, N., Sotirofski, K. 2006. “Bilgi yönetimi” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), p.351-373.
- İlgar, R. ve Lefilleul, N. J., 2011, “Az Gelişmiş Ülkelerin Coğrafi Koşullarının Zorladığı Mekâna Bağlı Kalkınma Girişimleri”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(2), p.73-91.
- İSTKA, 2012. Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı, 2012 Yılı Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi.
- Kalaycı, C. 2013. “Dijital Bölünme, Dijital Yoksulluk ve Uluslararası Ticaret” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3), p.145-162.
- Karagöz, K., 2007. “Bilgi İletişim Teknolojilerindeki Gelişmenin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz” *Maliye Dergisi*, 153, p.214-223.
- Karasar, S. 2004. “Eğitimde Yeni İletişim Teknolojileri-İnternet ve Sanal Yüksek Eğitim.”, *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, , 3(4), p.117-125.
- Kalkınma Bakanlığı, 2014. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) 2015 Yılı Programı, Ankara.
- Kevük, S. 2006.”Bilgi Ekonomisi”, *Journal of Yaşar University* 1(4), p.319-350.
- Kirmanoğlu, H., 2005. “Amartya Sen’in Özgürlük Ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 47. Seri*, p.22-30.
- Lipton, M., 1997, “Poverty-Are There Holes in The Consensus?”, **World Development**, p.1000-1012
- Mandal, N. (2015), “A Present Scenario of E-Information Service in Rural India.” “*Knowledge Librarian an International Peer Reviewed Bilingual E-Journal of Library and Information Science*, 2(6), p.149-176.
- Najam, S. (01.05.2012). “Teknoloji Yoluyla İnsani Gelişme”, UNDP Türkiye, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/news-from-new-horizons/2012/06/human-development-through-technology.html> (Erişim Tarihi: 24.04.2016).
- Özdemir-Yücesan, G. 2014. “Hırsız Zamanlar, İstilacı Mekânlar”: 21. Yüzyılda Yeni İletişim Teknolojileri, İş ve İstihdam.”, VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu Kitabı, p.157-167.
- Öztürk, A. G. D. L. 2005. “Türkiye’de Dijital Eşitsizlik: Tübitak-Bilten Anketleri Üzerine Bir Değerlendirme.”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(24), p.111-132.
- Radikal, 20.11.2006. 100 Dolarlık Umut Suya Düřtü, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=sa&haberno=3228 (Erişim tarihi: 12.04.2016).
- Sarısoy, İ. ve Koç, S., 2010. “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, *Maliye Dergisi*, 158 (Ocak-Haziran), p.326-348.
- Saran, U. (01.09.2015), “Türkiye Bilim Toplumu Olmaya Ne kadar Yakın?”, AljazeeraTurk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiye-bilgi-toplumu-olmaya-ne-kadar-yakin> (Erişim Tarihi: 27.03.2016)
- Simputer, 2004. **What is a Simputer?**, <http://www.simputer.org/simputer/about/> (Erişim tarihi: 16.05.2016).
- Stiglitz, Josph E. 2002. **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**, Çev: Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural, Plan B Yayınevi, İstanbul.
- Şenses, F., 2009. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TÜBİTAK, 2004. **Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi**, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Ankara.
- TÜİK, 2016. Yoksullukla İlgili Tanımlar, http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/yoksullukla-ilgili-tanimlar/index.html (Erişim Tarihi: 22.05.2016)

- TÜİK, 2015. “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2015”, *Haber Bülteni*, Sayı: 18660.
- Türkkan, G. ve Çiftçi, M., 2015, “Fatih projesi Nedir?” *Yığıtek Dergisi*, 12 (Ocak), p.62-64.
- UNCTAD, 2010. **Information Economy Report 2010, ICTs, Enterprises and Poverty Alleviation**, UNITED NATIONS PUBLICATION, Switzerland.
- Uzun, M. A., 2003. “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2), p.155-173.
- Yeşilorman, M., Koç, F. 2014. “Bilgi Toplununun Teknolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Bakış” *Firat University Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), p.117-133.
- Yıldız, B. (2013), **Dünyada ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Tedbirler ve Türkiye Analizi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.
- Wendpanga, S. E., 08.10.2011. “Zengin - yoksul uçurumu büyüyor”, (Çev.Aydın Üstünel), Çelik Akpınar (Ed.), **Deutsche Welle**, <http://www.dw.de/dw/article/0,,15445171,00.html>.
- Worldbank, 1990. **World Development Report**, Oxford University Press, New York.